

Ç.P. SNOUNUN "MÜƏLLİMLƏR" ROMANINDA KOLLECDAXİLİ KOLLİZİYALAR

Vüsala Mədətova

Azərbaycan Universiteti, Bakı, Azərbaycan

Xülasə. Məqalədə Ç.P. Snounun "Müəllimlər" romanı təhlil edilir. Əsasən kollecdaxili intriqa və qarşıdurmalar araşdırılaraq qəhrəmanların əsas xarakterik xüsusiyyətləri üzə çıxarılmışdır.

Açar sözlər: Çarlz Persi Snou, "Müəllimlər" romanı, ziyalı, konflikt.

COLLISIONS IN THE COLLEGE IN THE NOVEL "THE MASTERS" by Ch. P. SNOW

Vusala Madatova

Azerbaijan University, Baku, Azerbaijan

Abstract. In the paper the C.P. Snow's novel "The Masters" is considered. Analysing the intrigue and conflicts in the college the main features of the characters are discovered.

Keywords: Charles Persi Snow, the novel "The Masters", intellectual, conflict.

ВНУТРЕКОЛЛЕДЖНЫЕ КОЛЛИЗИИ В РОМАНЕ Ч.П. СНОУ «МАСТЕРА»

Вусаля Мадатова

Университет Азербайджан, Баку, Азербайджан

Резюме. В статье рассматривается роман Чарльз Перси Сноу «Мастера». Анализируя интриги и конфликты в колледже, выявляются основные черты персонажей.

Ключевые слова: Чарльз Перси Сноу, роман «Мастера», интеллигент, конфликт.

Ç.P. Snou "Müəllimlər" romanını 1951-ci ildə qələmə almışdır. Əsər yazıldıqdan dərhal sonra oxucuların böyük marağına səbəb olmuş və 1954-cü ildə Edinburq Universitetinin təsis etdiyi James Tait Black Xatirə Mükafatına layiq görülmüşdür.

Həyat həqiqətlərini və onun mahiyyətini əks etdirmək baxımından yazıcının həmin həqiqətlərin özündə iştirak edib inkişaf prosesi ilə tanış olması, bu ciddi işin öhdəsindən gəlmək üçün, ictimai-siyasi hadisələrin iştirakçısına çevrilməsi daha böyük uğurlara gətirib çıxarır. Çarlz Persi Snou 1961-1964-cü illərdə Sent Endyus Universitetində seçkilərin rektor vəzifəsində çalışmış, işlədiyi illərdə qazandığı təcrübələrindən "Müəllimlər" romanında böyük məharətlə istifadə etmişdir. O, kollecdə olan idarəçilik işlərini və nöqsanları özünəməxsus şəkildə oxucuların diqqətinə çatdırmağa çalışmışdır.

"Müəllimlər" romanının mövzusu hakimiyyət uğurunda mübarizə, müəyyən vəzifə əldə etmək naminə kollecdəki müəllimlər arasında baş verən münaqişələrə həsr olunmuşdur. Burada insanların bir-birinə düşmən kəsilməsi, bir-birinə xəyanətindən bəhs olunur. Yazıçı cəmiyyətdə baş verən bu hadisələrə biganə qala bilməmiş, öz nifrət və qəzəbini sadə və səmimi bir şəkildə ifadə etmişdir.

İdeya-məzmun və sənətkarlıq baxımından Snou yaradıcılığında bir növ açar rolunu oynayan bu romanda yazıçı müxtəlif tipli qəhrəmanlar yaratmışdır. Əsərdə əsas diqqət çəkən

və yaxın dost olan Braun və Kristal obrazlarına geniş yer ayrılmışdır. Kristal kəskin bəyanatlar verməyi bacaran, təkidli, səbirsiz və tez inciyən bir adam idi. O eyni zamanda fikirlərinin qəbul olunmasını istəyən bir başçı kimi tanınmaq istəyirdi. O əmr verməkdən xoşlanırdı, digərlərinin ona qulaq asmasından, ona tabe olmasından həzz alırdı.

Romanda yazıcının yaratdığı müsbət qəhrəmanlardan olan Braun yaxşı yoldaş, ağıllı və uzaqgörən, vicdanlı adam idi. O idarə etmək, insanları öz tərəfinə çəkmək və insanların onun təşkil etdiyi yerləri tutmalarını istəyirdi. Kristaldan fərqli olaraq o, idarə etmək üçün heç bir ad və ya vəzifə istəmirdi, onun üçün əsas olan oturub sadəcə işinə nəzarət etmək idi. Braun Ceqonun seçkilərdə qələbəsinə naminə etdiyi müdrik məsləhətləri, onun nüfuzunun artmasını elə incəliklə həyata keçirirdi ki, bunu heç kəs hiss edə bilmirdi. O, Ceqonun müsbət xüsusiyyətlərini elə məharətlə təhlil edirdi ki, kollecin əməkdaşları onu sanki yenidən kəşf edirdilər. Kristal əvvəlcə Ceqonun seçkisinə etinasız yanaşsa da, sonralar dostu Braunun fasiləsiz təbliğatının təsiri nəticəsində fikirlərindən daşındı. Onun Eliot və Naytinqeyllə apardığı söhbətlər də təsirsiz qalmadı. Braun yeri gələndə onların fikirlərindən dönməsinin qarşısını almaq üçün dolayı yolla ifadə etdiyi cümlələrdən istifadə etməkdən də çəkinmir. Bütün qüvvəsini Ceqonun rektor seçilməsi üçün səfərbər etsə də, zahirən bunu duymaq çox çətin idi. Çünki o bu işə həvəs göstərməsini məharətlə gizlətməyi bacarırdı.

Burada E. Frommun təbliğatla bağlı dediyi fikirləri qeyd etmək yerinə düşərdi. "Fasiləsiz təbliğat tənqidi təfəkkürü zəiflədir, insanı bihuş edir, ağıla deyil hissiyata yönəlir. Gərgin emosional vəziyyət kütləni qəhrəmanlıq göstərməyə, özünü şəhid etməyə həvəsləndirə bilər. Belə halda kütlə ən xeyirxah məqsədlərə də aludə ola bilər" [1, s.465].

Buradan belə nəticə hasil olur ki, təbliğat hansı məqsədə xidmət etməsindən asılı olaraq iki istiqamətə yönələ bilər. İnsanı xeyirxah keyfiyyətlərlə zənginləşdirmək üçün ona yüksək ali dəyərlər də təlqin oluna bilər, bunun əksinə olan cəhətlər də aşılana bilər. Burada Braunun ağıllı, uzaqgörənliyi ona imkan verir ki, öz məqsədlərini həyata keçirə bilsin. Çünki o, insan psixologiyasını dərinlən bilir, ardıcıl, məqsədyönlü təbliğatın nə kimi nəticələr verə biləcəyini yaxşı dərk edir. Bundan ötrü ilk dəfə o, dostlarına Ceqonu dəstəkləməyi təklif edərkən istədiyi cavabı almasa da, fikrindən dönmür, səbirli olaraq daha münasib bir məqamı gözləməyə başlayır.

Braun rektorun tezliklə öləcəyi xəbərini eşidəndən sonra artıq fəaliyyətini nəzərə cərpacaq dərəcədə artırdı, fikirlərini bir nöqtəyə yönəltdi. O, Ceqoya rəğbət bəsləyənlər üçün kiçik bir yığıncaq təşkil edib onların fikirlərini öyrəndi. İclas qurtardıqdan sonra Roy Kalvert və Luis Eliota bildirdi ki, əgər seçki bu gün baş tutsaydı, əlbəttə ki, Ceqo qalib gələcəkdi. Amma buna tam əmin olmaq olmaz. Bu günə kimi bundan da daha çox əmin olduğum seçkilər görmüşəm, amma sonda hər şey gözlənilənlərin əksinə olub. Braun, seçkidə qalib gəlmək üçün partiyanın müəyyən çəkiyə sahib olmasını əsas gətirərək fikirlərini belə izah edirdi: "Pilbrounun seçkilərə elə də çox təsiri yoxdu. Roy Kalvert və Eliot kollecdə kifayət qədər çox olmayıblar. Hesab edirəm ki, Kristal və məndə hər şey qaydasındadır. Əgər qarşı tərəfdə nüfuzlu insanlar tərəfindən qəbul olunan başqa bir qabiliyyətli namizəd peyda

olsa, Kristal bəlkə də fikirlərini dəyişmək məcburiyyətində qala bilər. Demirəm ki, bu tamamilə belədi, amma ən xoşagəlməz şeylərin də baş verməsinə qarşı hazır olmalıyıq" [2, s.98].

Buradan da göründüyü kimi Ç.P. Snou əslində nəyi necə etdiyini çox gözəl bilir və qruplar arasındakı mübarizə səhnələrinin təsviri dediklərimizi təsdiq edir. Əvvəlcə Kraufordun seçki ərafəsində dörd- altı hesabı ilə arxada olduğunu şahidi oluruq (O, Ceqodan iki nəfər az tərəfdaş toplaya bilmişdir). Yuxarıda verilən parçada deyildiyi kimi Braun böyük bir məsuliyyətlə Ceqoya ehtiyatlı olub hər bir hərəkətlərinə diqqət etməyi məsləhət görür. Lakin Ceqo onun bu sözlərinə əhəmiyyət verməyərək bütün problemlərin onun xeyrinə həll olunduğunu düşünərək özünü kollecin rektoru kimi aparmağa başlayır. Və bu da sonradan Naytinqeylin ondan üz döndərməsinə müəyyən mənada təsir göstərir. Yazıçı bizə sadəcə hadisələrin bu yerə necə gəlib çatdığını göstərməyə çalışmır, o, eyni zamanda siyasətçilərin ayrı-ayrı fərdlərlə və qrup daxilində necə fərqli davranışlarını diqqətə çatdırmaq istəmişdir. Qrupdakı insanlar ayrı-ayrı fərdlərdən tam fərqli hərəkət edirlər. Snou bunları sistemləşdirməyə çalışaraq vurğulayır ki, qrupları qorxutmaq daha asan, heyran etmək isə daha çətindir.

Braunun narahatlığı əsassız deyildi. Çünki Kristal tez-tez özündən çıxar və düşünülməmiş qərarlar verərdi. Bəzi əməkdaşlar artıq Ceqonu dəstəkləmək barədə qəti qərara gəldikdən sonra bunu ona bildirmək üçün münasib vaxt təyin etməyi qərara aldılar. Kristal isə hövsələsizlik edib ısrarla bu gün getmələrini təkid etdi. Lakin Braun bununla razılaşmaq istəmirdi. Çünki böyük nüfuz sahibi olan Naytinqeyl bu yığıncaqdan xəbərsiz idi. Onu da hökmən bu fikirlərlə tanış etmək və Ceqo ilə aparmaq qələbə üçün ən zəruri məsələlərdən biri idi. Problem get-gedə dərinləşirdi. Bu gün getməmək isə öz əsassız iddialarından əl çəkməyən Kristalın itirilməsi demək idi. Braun Kristalın ısrar etdiyini görüb razılaşmaq məcburiyyətində qaldı. Bir neçə gün sonra Naytinqeylin bu işlərdən xəbər tutaraq əsəbləşdiyini hiss etdilər. Sonralar onun Ceqonun dəstəkləmək istəməməsinə də, bu hadisələr müəyyən qədər təsir etmişdi.

"Müəllimlər" romanındakı Kristal obrazı məğrur və qüdrətli ziyalı obrazı tək diqqəti cəlb edir. O, kollecin inkişafı üçün istənilən qurbanlar verməyə hazırdır. Başlanğıcda Braunun təbliğatı nəticəsində Ceqonu dəstəkləməyi qərara alan Kristal sonda kollecin mənafeyini üstün tutaraq sözündən dönüb qarşı tərəflə sazişə girir və Kraufordu dəstəkləyir. Bu isə onun bir ziyalı tək cəmiyyətə xeyirli ola biləcək qərarlara üstünlük verməsini bir daha təsdiqləyir. Braun və başqalarının təkidinə baxmayaraq o, öz fikrində qəti olduğunu və gələcəkdə buna görə ona minnətdar olacaqlarını bildirir. Ceqo onun bu haqlı və prinsipial addımının qurbanı olsa da, Kristal dediyindən dönmür. Əbu Turxanın qeyd etdiyi aşağıdakı kəlamlar Kristalın xarakterinin incə məqamlarını dərinlən dərk etməyə imkan yaradır: "Müdrilik taleyin qismət etdiyi bütün məziyyətlərdən, bilik və qabiliyyətlərdən öz şəxsi məqsədlərləri üçün

deyil, millət, xalq yolunda istifadə etməklə milli tərəqqinin aparıcı qüvvəsinə qatılmaq şansından istifadə etmək deməkdir" [3, s.261].

Kristalın Ceqoya səs vermək istəməməsinin müxtəlif səbəbləri vardı: Onun heç vaxt Ceqodan xoşu gəlməyib və rektor olmasını da layiq bilməyib. Yalnız Braunu məmnun etmək üçün bu işə baş qoşmuşdu. Həmişə yüksəlişə, üstünlüyə can atmağa çalışan Kristal Ceqonun get-gedə nüfuzdan düşməsinə və bununla da həm kollecin də, həm onların partiyasının, həm də özünün nüfuzunun itirilməsi ilə barışa bilmirdi. O, çıxış yolunu "ziyanın yarısından qayıtmaq "da görürdü və yaxşı başa düşürdü ki, bu yoldan dönməsə, kollecin nüfuzu və təsir dairəsi kölgədə qalacaq.

Seçkiyə bir gün qalmış Kristal Ceqoya artıq ona səs verməyəcəyi barədə yazılı məlumat göndərdi. Bundan təəccüblənən Ceqo tələsik onunla görüşdü, problemləri götür-qoy etdi və ürəyindəkiləri açıb ona bildirdi: "Hər ikimiz də yaxşı bilirik ki, bizi bir-birinə bağlayan ortağ fikirlər o qədər də çox deyildir. Amma, çətin də olsa, biz özümüzü buna uyğunlaşdırı bildik. ...Bunlar aylarla davam etdi və bu günədək gəlib çatdı. Bu boyda zəhmətin indi bir neçə saat davam edə bilməyəcəyinə çox təəssüflənirəm və bu mənə məntiqsiz görünür ..." [s.306].

Müəllif Ceqonu da hərtərəfli, bütün insani keyfiyyətləri ilə canlı və təbii təsvir etmişdir. Onun duyğular aləmində elə incə məqamlara toxunur ki, o, bütün mənfi və müsbət cəhətləri ilə bir xarakter kimi canlanır. Anı bir səhv ucbatından tora düşmüş Ceqoya qarşı oxucuda hətta hüsn-rəğbət də yaranır. Həqiqəti əsl insanlıq meyarı kimi qəbul edən əsərdəki obrazlar da, oxucular da Ceqonu dəstəkləsələr də Kristalın da taleyinə biganə qala bilmirlər. Düşünülməmiş addım ataraq namizədliyini irəli sürmüş Ceqo artıq geri dönməyin dəhşətlərini gözləri önünə gətirərək psixoloji gərginliklər içərisində vurnuxur, irəli getməyin mənasızlığı barədə düşünmədən Kristala yalvarır ki, son anda səbr edib fikrini dəyişməsin. Ceqonun bu yalvarışları Kristal kimi xalqın gələcəyini düşünən bir insanın ürəyini yumşaltmır. Snounun yüksək sənətkarlara məxsus az sözlə çox şey ifadə etməyə çalışdığı bu gərgin səhnə Kristalın arzuladığı kimi sona çatır. Oxucu Kristal kimi vicdanlı insanın iradəsinin möhkəmliyinə nə qədər heyran qalırsa, həyat burulğanından yalnız ilk baxışda salamat çıxan, əsil insan münasibətlərinin burulğanında isə az qala məhv olub gedən Ceqonun halına da bir o qədər acıyır. Ç. P. Snou Ceqonun daxili iztirablarını ustalıqla göstərdiyi üçün biz daim onun həyəcan və rahatsızlıq içində çırpındığını, özünü xoşbəxt hiss etmədiyini görürük. Onun şöhrət və karyera hərisliyi ilə xarakteri arasında bir uyğunsuzluq, təzad mövcud idi. Bu onun təbiətinə xas olmayan müvəqqəti bir məftunluq idi. Buna görə də əsərin sonunda Ceqo öz faciəsini bütün dərinliyi ilə hiss edir və başına gələn bütün fəlakətlərin səbəbini başqalarında yox, öz nəfsində axtarır.

Ceqo obrazı üsyankarlığı ilə oxucuların diqqətini cəlb edir. O, özünün əvvəlki şöhrəti ilə son günlərdəki həyəcanları arasında böyük bir uçurum olduğunu düşünür və həm özünə, həm də onu hakimiyyət çəkişmələrinə vadar etmiş Brauna qarşı üsyan edir. Artıq hər şeyin əldən çıxdığını görən Ceqo özünü tənha, yalqız hiss edir. Bəzi yoldaşlarının son məqamda

qərarlarını dəyişdirib kollecin gələcək taleyi naminə atdığı addımları o, ürək ağrısı ilə qarşılayır.

Romanla tanış olan hər bir oxucuda belə bir təəssurat yaranır ki, həqiqətən də dünyada ziyalılar güclü potensiala malikdirlər və tarixi yaratmaq və onu inkişaf etdirmək onların taleyinə yazılmışdır. Ziyalıların vəzifəsi xalqın gələcəyi naminə onların üzərinə qoyulmuş missiyanı dərk etmələrindədir.

Ədəbiyyat

1. Rüstəmov Y., (2004), Fəlsəfənin əsasları, Azərbaycan Universiteti nəşriyyatı, Bakı, s.623.
2. Snow C.P., (2000), The Masters, House of Stratus , 2000, 345p.
3. Xəlilov S., (2011), Əbu Turxanın hikmət dünyası, Çarşoğlu, Bakı, s.444.
4. Yunusova G., (2012), İngilis ictimai gerçəkliyi Çarlz Persi Snou yaradıcılığında, Mütərcim, Bakı, s.106.